

Η σημασία της φοιτητοκεντρικής μάθησης στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης

Σύρμα Θεοδωρίδου¹

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια Maher

Περίληψη:

Η παρούσα μελέτη πραγματεύεται τη σημασία της φοιτητοκεντρικής μάθησης στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης στην Ανώτατη Εκπαίδευση. Η φοιτητοκεντρική μάθηση είναι μια διαδικασία που οφείλει να στοχεύει στην ενίσχυση της κριτικής ικανότητας και της αυτονομίας των φοιτητών, ώστε να καθίστανται ικανοί να επιλύσουν δημιουργικά και καινοτόμα διάφορα προβλήματα. Οι μέθοδοι της σε αντίθεση με την καθηγητοκεντρική προσέγγιση διδασκαλίας, όπου επικρατεί η αυθεντία και η αποστέρηση της αυτονομίας των εκπαιδευόμενων, εστιάζουν στην κριτική και αναλυτική μάθηση και κατανόηση, ενσωματώνοντας κυρίως ομαδοσυνεργατικές πρακτικές και τεχνικές. Σκοπός, λοιπόν, της μελέτης είναι να παρουσιάσει πώς η φοιτητοκεντρική μάθηση μέσω διαφόρων μεθόδων διδασκαλίας συντελεί στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση.

Λέξεις-κλειδιά

Φοιτητοκεντρική μάθηση, Ανώτατη Εκπαίδευση, κριτική σκέψη, αυτονομία, μέθοδοι διδασκαλίας.

Abstract:

This paper describes the importance of student-centered learning in the development of critical thinking skills in Higher Education. Student-centered learning is a process that should aim to enhance students' critical ability and autonomy, so that they are able to solve various problems creatively and innovatively. Its methods, in contrast to the teacher-centered approach where authority and deprivation of students' autonomy prevail, focus on critical and analytical learning and understanding with the use of mainly collaborative practices and techniques. The purpose of this paper is to present how student-centered learning through various teaching methods contributes to the development of critical thinking in university education.

Keywords:

Student-centered learning, higher education, critical thinking, autonomy, teaching methods.

¹ syrma.theod@gmail.com. Η εργασία αυτή έγινε υπό την επίβλεψη του καθηγητή Γ. Σταμέλου.

Εισαγωγή

Οι δεξιότητες της κριτικής σκέψης (Critical Thinking Skills) αποτελούν ζήτημα κεντρικής σημασίας για όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, άρα και της τριτοβάθμιας, λόγω των μεταβαλλόμενων συνθηκών και των αυξημένων απαιτήσεων από την αγορά εργασίας της σύγχρονης εποχής. Σε μια κοινωνία που συνεχίζει να αλλάζει με επιταχυνόμενο ρυθμό, η εκπαίδευση οφείλει να αναπτύξει τις γνωστικές δυνάμεις της ανάλυσης, της ερμηνείας, της αξιολόγησης, της εξήγησης και της μεταγνωστικής αυτορρύθμισης των ατόμων, ώστε να είναι ικανά να λαμβάνουν αποφάσεις σχετικά με το τι να πιστέψουν ή τι να πράξουν (Ennis, 1985). Με άλλα λόγια, η κριτική σκέψη αποτελεί βασική προϋπόθεση κάθε μορφής αυτονομίας του ατόμου και ηθικής, αλλά και απαραίτητο εργαλείο αξιολόγησης των πληροφοριών (Halpern, 2003). Η καλλιέργεια της δεξιότητας αυτής έχει γίνει αντικείμενο μελέτης πολλών ερευνών, οι οποίες έχουν διαπιστώσει ότι μπορεί να γίνει εφικτή με συγκεκριμένες διδακτικές προσεγγίσεις (Barak et al., 2007).

Η εμφάνιση της φοιτητοκεντρικής προσέγγισης τα τελευταία χρόνια στην Ευρώπη προσπαθεί να συντελέσει στην ανάπτυξη των κριτικών δεξιοτήτων των εκπαιδευόμενων μέσω διάφορων μεθόδων και τεχνικών μάθησης. Συγκεκριμένα, θέτει ως στόχο την ενίσχυση της αυτονομίας και της κριτικής σκέψης των φοιτητών, καθώς με αυτό τον τρόπο καθίστανται ικανοί να επιλύσουν δημιουργικά και καινοτόμα διάφορα προβλήματα (ESU, 2010). Δεξιότητες ιδιαίτερες σημαντικές για την επιτυχία στη μετέπειτα επαγγελματική τους σταδιοδρομία. Οι μέθοδοί της ενσωματώνουν πολλές μορφές μάθησης, ομαδοσυνεργατικές πρακτικές και τεχνικές που τις προωθούν σε αντίθεση με την παραδοσιακή διδασκαλία, όπου επικρατεί η αυθεντία και η αποστέρηση της αυτονομίας των φοιτητών (Serin, 2019).

Η φοιτητοκεντρική διδασκαλία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ενεργητική συμμετοχή των εκπαιδευόμενων στη μαθησιακή διαδικασία. Ωστόσο, απαιτείται προσοχή κατά την εφαρμογή της, καθώς μπορεί οι φοιτητές να επιβάλλουν τις απόψεις τους με τη λογική του πελάτη, ειδικά όταν πληρώνουν δίδακτρα (ESU, 2010). Αυτό συνεπάγεται ότι είναι απαραίτητη η συνεχής παρακολούθηση των Προγραμμάτων

Σπουδών και της αξιολόγησης των μαθησιακών αποτελεσμάτων τους (Πιαλόγλου, 2018).

Η προσέγγιση αυτή με επίκεντρο τους φοιτητές στη μαθησιακή διαδικασία και διδασκαλία απασχολεί όλο και περισσότερο την πανεπιστημιακή εκπαίδευση στην Ευρώπη. Η υιοθέτηση της μεθόδου αυτής είναι αναγκαία, προκειμένου τα ιδρύματα και το ακαδημαϊκά μέλη να αντιμετωπίσουν με επιτυχία τη διαφορετικότητα των φοιτητών και να διευκολύνουν την προσβασιμότητα και τη συμμετοχή τους στη διαδικασία της μάθησης (ESU, 2010).

Η παρούσα εργασία αποτελεί μια βιβλιογραφική μελέτη και αποσκοπεί να αναδείξει πώς η φοιτητοκεντρική προσέγγιση συμβάλλει με διάφορες πρακτικές στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και της αυτονομίας των φοιτητών. Αρχικά, επιχειρείται να παρουσιαστούν τα χαρακτηριστικά της φοιτητοκεντρικής προσέγγισης στη μάθηση, οι κυρίαρχες ευρωπαϊκές τάσεις της στο χώρο της Ανώτατης Εκπαίδευσης και να συγκριθεί με την παραδοσιακή μέθοδο διδασκαλίας. Στη συνέχεια, αναλύεται η σημασία και τα οφέλη της κριτικής σκέψης στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση, παρατίθενται διάφορες τεχνικές ανάπτυξης της κριτικής σκέψης και προσδιορίζεται η σύνδεσή της με τη φοιτητοκεντρική μάθηση.

Η σημασία της παρούσας μελέτης είναι σημαντική καθώς πραγματοποιείται προσπάθεια ανάδειξης των οφελών από την εφαρμογή της φοιτητοκεντρικής μάθησης στην Ανώτατη Εκπαίδευση, εστιάζοντας στην προώθηση της κριτικής ικανότητας και σκέψης των φοιτητών.

Η εμφάνιση της φοιτητοκεντρικής μάθησης

Πολλά χρόνια επικρατούσε η αντίληψη ότι ο εκπαιδευτικός πρέπει να είναι εκείνος που θα κατευθύνει τη διαδικασία της μάθησης, με τους μαθητές να μην συμμετέχουν ενεργά σε αυτή. Οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις του πρώτου μισού του 20^{ου} αιώνα, συμπεριλαμβανομένης της Προοδευτικής Εκπαίδευσης και των επιρροών των ψυχολόγων της εποχής, οδήγησαν μερικούς εκπαιδευτικούς να αναθεωρήσουν τις παραδοσιακές προσεγγίσεις του Προγράμματος Σπουδών με πρακτικές και τεχνικές διδασκαλίας που θα διακρίνονταν για την ενεργό συμμετοχή των μαθητών. Πιο συγκεκριμένα, οι μαθητές θα επέλεγαν και θα καθόριζαν από μόνοι τους τις ενέργειές τους στην τάξη, προκειμένου να ανακαλύψουν τη γνώση. Στοχαστές όπως ο John

Dewey, ο Jean Piaget, Carl Rogers και ο Lev Vygotsky μελέτησαν τον τρόπο μάθησης των παιδιών, θέτοντας έτσι τα θεμέλια για τη μαθητοκεντρική μάθηση. Η έννοια της μάθησης αυτής προέκυψε και από τις μελέτες του γερμανού παιδαγωγού Friedrich Fröbel στο εκπαιδευτικό σύστημα, υποστηρίζοντας ότι οι εκπαιδευτικοί δεν πρέπει να παρεμβαίνουν στη διαδικασία ωρίμανσης των μαθητών τους αλλά να τα καθοδηγούν σε αυτήν (Simon, 1999).

Αυτή η προσέγγιση μάθησης, λοιπόν, αποσκοπεί στην ενεργή εμπλοκή των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία και στη διαλογική σχέση με τους εκπαιδευτικούς. Αποτελεί μια δημοκρατική μορφή παιδαγωγικής, η οποία χρησιμοποιεί ομαδικές, διερευνητικές και ανακαλυπτικές μεθόδους μάθησης. Έτσι, μέσω των νέων εκπαιδευτικών προσεγγίσεων, πραγματοποιείται παράλληλα επαναπροσδιορισμός των ρόλων του εκπαιδευτικού και του μαθητή (Tabulawa, 2003).

Οι αλλαγές αυτές επηρέασαν και την πανεπιστημιακή εκπαίδευση, η οποία τα τελευταία χρόνια στοχεύει στη βελτίωση των κινήτρων, της αυτονομίας και της μάθησης των φοιτητών. Η αύξηση των παιδαγωγικών και των διοικητικών απαιτήσεων στους εκπαιδευτικούς οδήγησαν στη μεγαλύτερη αναγνώριση της εναλλακτικής αυτής προσέγγισης εις βάρος της παραδοσιακής. Αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό και στη διακήρυξη της Μπολόνια (1999), η οποία τόνιζε την ανάγκη αναδιαρθρώσεων στην Ανώτατη Εκπαίδευση, αλλά και από τις απαιτήσεις και τις ανάγκες της σύγχρονης κοινωνίας για πιο ενεργητικούς, δημιουργικούς και με κριτική σκέψη πολίτες. Η φοιτητοκεντρική μάθηση, λοιπόν, θεωρήθηκε απαραίτητο να εφαρμοστεί στα πανεπιστήμια, καθώς εστιάζει στα μαθησιακά αποτελέσματα με παράλληλη ανάπτυξη των δεξιοτήτων των φοιτητών (OECD, 2012).

Χαρακτηριστικά της φοιτητοκεντρικής μάθησης

Η ανάγκη μετάβασης της διδασκαλίας στη μάθηση και της ενδυνάμωσης της σχέσης καθηγητών και φοιτητών οδήγησε στο αίτημα για μετατόπιση από τη καθηγητοκεντρική στη φοιτητοκεντρική προσέγγιση (student-centered learning). Ορισμένοι ερευνητές ορίζουν την προσέγγιση αυτή ως μια διαδικασία στην οποία οι φοιτητές είναι υπεύθυνοι των επιλογών τους, καθιστώντας τους πιο ενεργούς από τους καθηγητές (Gibbs, 1999). Ένας άλλος ορισμός είναι ότι «αποτελεί μια διαδικασία ποιοτικού μετασχηματισμού των φοιτητών και των άλλων εκπαιδευόμενων σε ένα

μαθησιακό περιβάλλον το οποίο αποσκοπεί στην ενίσχυση της κριτικής ικανότητας με έμφαση στο αποτέλεσμα» (ECTS USERS' GUIDE, 2015).

Η φοιτητοκεντρική προσέγγιση επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από τη θεωρία του κονστρουκτιβισμού (constructivism), σύμφωνα με την οποία η γνώση οικοδομείται σταδιακά μέσω των εμπειριών των εκπαιδευόμενων (Krassadaki et al., 2019). Η γνώση και το περιβάλλον είναι άρρηκτα συνδεδεμένες έννοιες και στις δύο θεωρίες, καθώς το άτομο είναι εκείνο που τις καθορίζει και τις βιώνει, επιλύοντας τα διάφορα προβλήματά του όταν τις κατανοεί. Αυτή η νέα θεωρία μάθησης αντιτάχθηκε στον συμπεριφορισμό (behaviorism) και στη δασκαλοκεντρική μέθοδο διδασκαλίας, οι οποίες υποστήριζαν τον πρωταγωνιστικό ρόλο του εκπαιδευτικού στη μαθησιακή διαδικασία (Serin, 2019).

Η εφαρμογή της φοιτητοκεντρικής προσέγγισης στη μάθηση στα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια συχνά διαφοροποιείται, καθώς προϋποθέτει ορισμένες παρεμβάσεις στη διακυβέρνηση και στη διοίκηση τους. Στόχος της είναι η ενδυνάμωση των φοιτητών, επηρεάζοντας τη λειτουργία των ιδρυμάτων, τις διαδικασίες μάθησης και τον τρόπο διαμόρφωσης των Προγραμμάτων Σπουδών (ESU, 2015). Ποια είναι, όμως, τα κύρια χαρακτηριστικά της φοιτητοκεντρικής προσέγγισης που συμβάλλουν στον παραπάνω στόχο;

Αρχικά, ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά της προσέγγισης αυτής είναι ο σεβασμός της διαφορετικότητας των εκπαιδευόμενων. Ειδικότερα, η φοιτητοκεντρική μάθηση αναγνωρίζει ότι κάθε φοιτητής ξεχωρίζει ως προς τις παιδαγωγικές ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και τα κίνητρά του. Με άλλα λόγια, οι φοιτητές μαθαίνουν με διαφορετικούς ρυθμούς και τρόπους ανάλογα με τις ικανότητες, τις προτιμήσεις αλλά και το κοινωνικοπολιτιστικό τους υπόβαθρο. Για παράδειγμα, πολλοί προτιμούν να μαθαίνουν μέσω μελέτης ενώ άλλοι προκειμένου να κατανοήσουν τη θεωρία χρησιμοποιούν το διάλογο (For & Teaching, n.d.).

Επιπλέον, η αλληλεπίδραση των καθηγητών με τους φοιτητές είναι άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό της φοιτητοκεντρικής προσέγγισης. Η διάδραση αυτή είναι απαραίτητη καθώς αναπτύσσεται ένα περιβάλλον συνεργασίας και κατανόησης των προβλημάτων προς όφελος της διαδικασίας της μάθησης. Ο ρόλος του καθηγητή ενισχύεται αφού είναι εκείνος που καθοδηγεί, συντονίζει και υποστηρίζει τη μαθησιακή διαδικασία (Krassadaki et al., 2019).

Ο βαθμός ελευθερίας του φοιτητή και του διδάσκοντα είναι μεγάλος, αφού στο επίκεντρο της προσέγγισης είναι τα μαθησιακά αποτελέσματα. Ως μαθησιακό αποτέλεσμα (learning outcome) εννοείται η αποτύπωση, η κατανόηση και η εφαρμογή των γνώσεων του φοιτητή μετά το πέρας μιας μαθησιακής διαδικασίας. Η διαδικασία αυτή, λοιπόν, χρησιμοποιεί μια μεγάλη ποικιλία εκπαιδευτικών προγραμμάτων, διδακτικών προσεγγίσεων και στρατηγικών ακαδημαϊκής υποστηρίξης των μαθησιακών αναγκών των εκπαιδευόμενων (The Glossary of Education Reform, n.d.). Είναι αναγκαίο, επίσης, να τους παρέχονται ευκαιρίες εμπλοκής στη σχεδίαση, στον έλεγχο και στην αξιολόγηση των μαθημάτων και των Προγραμμάτων Σπουδών (For & Teaching, n.d.).

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο της φοιτητοκεντρικής προσέγγισης που πρέπει να αναφερθεί είναι η εμπάθυνση της αλληλεπίδρασης μεταξύ των φοιτητών μέσω ομαδοσυνεργατικών πρακτικών. Η εργασία σε ομάδες τουλάχιστον δύο ατόμων διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο στη διαδικασία της μάθησης, διότι καλλιεργείται μια εταιρική σχέση συνεργασίας με στόχο τη βελτίωση των μαθησιακών αποτελεσμάτων (Samsudin, Saiful, Yusoff, & Resilience, 2014).

Ευρωπαϊκές τάσεις της φοιτητοκεντρικής προσέγγισης

Η πανεπιστημιακή εκπαίδευση επηρεάζει σημαντικά την οικονομική ανάπτυξη και κοινωνική πρόοδο, καθώς συμβάλλει στην αύξηση των μισθών και της παραγωγικότητας. Συχνά υποστηρίζεται ότι η ποιότητα της εκπαίδευσης είναι εκείνη που επηρεάζει την ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού σε μια χώρα. Με το πέρας των χρόνων, πραγματοποιήθηκε επέκταση των ευκαιριών στην εκπαίδευση, ιδίως στην Ανώτατη, καθώς συνειδητοποιήθηκε από τον ευρωπαϊκό χώρο η ανάγκη βελτίωσης και εκσυγχρονισμού των πανεπιστημίων. Στο πλαίσιο αυτό ενθαρρύνεται η φοιτητοκεντρική μάθηση, η οποία κρίνεται απαραίτητη για την ενίσχυση της ποιότητας της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης (Oinam, 2017).

Η φοιτητοκεντρική προσέγγιση στη μάθηση προωθήθηκε ενεργά από τη Διακήρυξη της Μπολόνια (1999), όπου οι Υπουργοί Παιδείας των 29 χωρών-μελών που συμμετείχαν σε αυτή πρότειναν συστήματα διασφάλισης ποιότητας, στοχεύοντας στην αύξηση της κινητικότητας και τη διευκόλυνση της απασχολησιμότητας των φοιτητών (EHEA, 2017). Χάρη, λοιπόν, στη Διακήρυξη της Μπολόνια δημιουργήθηκε

ένας Ευρωπαϊκός Χώρος Ανώτατης Εκπαίδευσης, όπου δεν εμποδίζεται η αυτονομία των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων. Ταυτόχρονα, ενισχύεται η φοιτητοκεντρική διαδικασία στη μάθηση και η σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, στοχεύοντας στην ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα των πανεπιστημίων. Η προσέγγιση αυτή ως στόχος πολιτικής, όμως, εμφανίζεται το 2007 στο Ανακοινωθέν του Λονδίνου και αναλύεται περισσότερο το 2009 στη Leuven/Louvain-la-Neuve, όπου διαπιστώνεται η σημασία της στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων των εκπαιδευόμενων, όπως η επίλυση προβλημάτων, η κριτική σκέψη και ο αναστοχασμός, που απαιτούνται σε μια μεταβαλλόμενη αγορά εργασίας (Bologna Process, 2009). Μάλιστα, στο Ανακοινωθέν του Ερεβάν (2015) οι Υπουργοί Παιδείας αναφέρονται στη σημασία της προώθησης της καινοτομίας σε φοιτητοκεντρικά περιβάλλοντα μάθησης και της χρήσης των τεχνολογιών στη διδασκαλία (<http://www.enqa.eu/wpcontent/uploads/2015/06/Yerevan-Communique.pdf>, 7/5/20).

Οι ευρωπαϊκές τάσεις που κυριαρχούν στο χώρο της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης είναι πέρα από την ενίσχυση των ικανοτήτων και δεξιοτήτων των φοιτητών και η αναδιαμόρφωση των Προγραμμάτων Σπουδών σύμφωνα με τις ανάγκες τους. Είναι απαραίτητο, λοιπόν, τα Προγράμματα Σπουδών των πανεπιστημίων να διαθέτουν αποτελεσματικές μαθησιακές δραστηριότητες για την κάλυψη των προσωπικών και κοινωνικών αναγκών των φοιτητών. Εκτός της προγραμματισμένης ύλης, είναι απαραίτητο να παρέχουν όλο εκείνο το πλαίσιο ικανοτήτων που θα αναπτύξει ο φοιτητής κατά τη διάρκεια φοίτησής του και κατάλληλες μεθόδους διδασκαλίας και αξιολόγησης. Όλα τα παραπάνω εμφανίζονται στη φοιτητοκεντρική διαδικασία μάθησης, η οποία θέτει στο επίκεντρό της τα μαθησιακά αποτελέσματα και την καινοτομία στην εκπαίδευση (Πιαλόγλου, 2018).

Για την αξιολόγηση των φοιτητών επιλέγονται, συνήθως, σαφείς μέθοδοι, οι οποίες παρουσιάζουν το βαθμό επίτευξης των μαθησιακών στόχων του μαθήματος. Ο καθηγητής καλούνται να επιλέξουν την κατάλληλη μέθοδο αξιολόγησης, ακόμα και σε συνεργασία με τους φοιτητές. Μερικά παραδείγματα αποτελούν οι ομαδικές εργασίες, οι εξετάσεις με ανοιχτά βιβλία, η αυτοαξιολόγηση των φοιτητών και η αξιολόγηση βάσει κριτηρίων, που εστιάζουν στις επιτυχίες ή τις αποτυχίες τους (ESU, 2010).

Άλλη μια τάση που πρέπει να αναφερθεί είναι η ανατροφοδότηση του φοιτητή από τον διδάσκοντα, η οποία τις περισσότερες φορές παραγκωνίζεται από την πρακτική

των πανεπιστημίων. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη φιλοσοφία της φοιτητοκεντρικής προσέγγισης, οι φοιτητές είναι απαραίτητο να ενημερώνονται από την αρχή για τους μαθησιακούς στόχους κάθε μαθήματος και για τις μεθόδους αξιολόγησης που θέτει κάθε φορά ο διδάσκοντας. Έτσι, υπάρχει ανατροφοδότηση του φοιτητή για το αποτέλεσμα της μάθησης με παράλληλο εντοπισμό των κενών, τα οποία θα πρέπει να καλύψουν στη συνέχεια. Είναι, επίσης, ωφέλιμη η ανατροφοδότηση και για την καλύτερη οργάνωση μελλοντικών μαθημάτων από τους καθηγητές, οι οποίοι πρέπει να συντελούν στην προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη των φοιτητών τους (Πιαλόγλου, 2018).

Από όλα τα παραπάνω καθίσταται σαφές ότι η εφαρμογή της φοιτητοκεντρικής μάθησης στα πανεπιστήμια εγκυμονεί πολλαπλά οφέλη τόσο για τους φοιτητές όσο και για τους διδάσκοντες. Η αλληλεπίδραση με όλους τους συμμετέχοντες και ο έλεγχος της μαθησιακής διαδικασίας από τους φοιτητές είναι σημαντικά στοιχεία της φοιτητοκεντρικής προσέγγισης για την προώθηση των κριτικών δεξιοτήτων τους, όπως θα διαπιστωθεί παρακάτω.

Σύγκριση με την καθηγητοκεντρική προσέγγιση διδασκαλίας

Η καθηγητοκεντρική προσέγγιση βασίστηκε στη συμπεριφοριστική θεωρία σύμφωνα με την οποία οι αλλαγές στη συμπεριφορά προκαλούνται από εξωτερικά ερεθίσματα. Οι εκπαιδευόμενοι είναι παθητικοί, ενώ οι διδάσκοντες είναι υπεύθυνοι για τη μάθηση αλλά και για τη μετάδοση των γνώσεων. Επιπλέον, οι διδάσκοντες αποτελούν την αυθεντία και τους διαμορφωτές του μαθησιακού περιβάλλοντος, παρέχοντας συνεχή ανατροφοδότηση στους φοιτητές. Με άλλα λόγια, ο καθηγητής είναι εκείνος που παρέχει τις πληροφορίες στους εκπαιδευόμενους και αποφασίζει το περιεχόμενο της διδασκαλίας του (Serin, 2019). Συγκεκριμένα, στις πανεπιστημιακές αίθουσες ο καθηγητής παρουσιάζει το περιεχόμενο της διδασκαλίας του στον πίνακα ή στον προτζέκτορα, ενώ οι φοιτητές κρατούν σημειώσεις και θέτουν ερωτήσεις κατά τη διάρκεια της διάλεξης (Krassadaki, 2019).

Τις τελευταίες δεκαετίες, όμως, το μοντέλο αυτό διδασκαλίας φαίνεται να αντικαθιστάται από τη φοιτητοκεντρική προσέγγιση μάθησης σε ορισμένα ευρωπαϊκά πανεπιστημιακά ιδρύματα, κυρίως των θετικών επιστημών. Αυτή θεωρείται ως η πιο κατάλληλη προσέγγιση καθώς μέσω των πιο καινοτόμων μορφών διδασκαλίας και της

ενεργής συμμετοχής των φοιτητών συντελεί στην ενίσχυση της αυτονομίας τους, οι οποίοι δεν συμμετέχουν μόνο στο τι, πότε και πώς να μαθαίνουν αλλά κατασκευάζουν και τις δικές τους μαθησιακές εμπειρίες. Μάλιστα, δημιουργείται ένα περιβάλλον μάθησης που εστιάζει στις ικανότητες, τις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και το κοινωνικοπολιτισμικό υπόβαθρο των φοιτητών (Ahmet, 2013). Η συνεργατική μάθηση είναι βασικό στοιχείο της, καθώς οι εκπαιδευόμενοι χωρίζονται σε ομάδες για να ολοκληρώσουν με επιτυχία μια συγκεκριμένη εργασία που τους ανατίθεται (Condelli & Wrigley, 2009). Μέσα, λοιπόν, από αποτελεσματικές μαθησιακές εμπειρίες και κατάλληλες μεθόδους αξιολόγησης στα Προγράμματα σπουδών, οι φοιτητές δύναται να επιλύσουν διάφορα προβλήματα με καινοτόμους και δημιουργικούς τρόπους (ESU, 2010).

Τα κίνητρα μάθησης για τις δύο αυτές προσεγγίσεις παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές. Ειδικότερα, στο καθηγητοκεντρικό μοντέλο, οι διδάσκοντες χρησιμοποιούν εξωγενή κίνητρα (extrinsic motivation), δηλαδή τιμωρίες ή ενισχύσεις μέσω επαίνων για να ενθαρρύνουν τη μάθηση των φοιτητών. Ενδιαφέρονται κυρίως για τη μετάδοση γνώσεων, περιορίζοντας τη μάθηση στο γνωστικό κομμάτι. Από την άλλη, η φοιτητοκεντρική προσέγγιση εστιάζει στα ενδογενή κίνητρα (intrinsic motivation) για την εκμάθηση νέων γνώσεων και δεξιοτήτων, προκειμένου να καλλιεργήσει τη μαθησιακή αυτονομία. Οι καθηγητές σε αυτή την περίπτωση προσπαθούν να διευκολύνουν και να ενθαρρύνουν τους φοιτητές για ενεργή συμμετοχή τους στη μάθηση (Jacobs & Toh-heng, 2013).

Αν και τα τελευταία χρόνια αναπτύσσονται διαδικασίες για την εφαρμογή της φοιτητοκεντρικής μάθησης σε διάφορα πανεπιστημιακά ιδρύματα, δεν θα πρέπει να υποβαθμιστεί ο σημαντικός ρόλος του εκπαιδευτικού στη μάθηση. Όταν παρέχεται ένα περιβάλλον μάθησης, όπου καθηγητής και φοιτητής αλληλεπιδρούν και συνεργάζονται αποτελεσματικά, τότε αυξάνονται οι πιθανότητες για ακαδημαϊκή επιτυχία. Η συνεργασία μεταξύ των φοιτητών αλλά και με τους καθηγητές βοηθάει τους πρώτους να αναπτύξουν την υπευθυνότητά τους, ώστε να μπορούν να αναλύσουν, να συνθέσουν και να ασκήσουν κριτική (Serin, 2019).

Φοιτητοκεντρική μάθηση και κριτική σκέψη

Η σημασία και τα οφέλη της κριτικής σκέψης στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση

Η επιτυχία στην επαγγελματική σταδιοδρομία εξαρτάται από την ικανότητα του ατόμου να είναι δημιουργικό και να συνεργάζεται αποτελεσματικά. Η ανάπτυξη των

ικανοτήτων και δεξιοτήτων απασχόλησε τη Λευκή Βίβλο για την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης τη δεκαετία του '90, έπειτα τη στρατηγική της Λισσαβόνας για τη Δια Βίου Μάθηση αλλά και τον σχεδιασμό της ευρωπαϊκής στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Η Ευρωπαϊκή Ένωση, λοιπόν, παρουσίασε μια πλατφόρμα αναλυτικών θέσεων για την ανάπτυξη οχτώ βασικών ικανοτήτων που είναι αναγκαίο να έχει το ανθρώπινο δυναμικό. Αυτές είναι: η επικοινωνία στη μητρική γλώσσα και σε ξένες γλώσσες, η μαθηματική παιδεία και βασικές ικανότητες στις θετικές επιστήμες και στην τεχνολογία, η ψηφιακή ικανότητα, οι μεταγνωστικές ικανότητες (learning to learn), η κοινωνική και πολιτική ευθύνη, η πρωτοβουλία και η επιχειρηματικότητα και τέλος η πολιτισμική συνείδηση και έκφραση. Πολλές ικανότητες φαίνεται να συνδέονται μεταξύ τους ενώ άλλες, οι οριζόντιες δεξιότητες (soft skills), τις διαπερνούν οριζόντια και καθορίζουν την αποτελεσματικότητα του ατόμου στην κοινωνική και επαγγελματική του ζωή. Ειδικότερα, η κριτική σκέψη θεωρείται μία από τις σημαντικότερες οριζόντιες δεξιότητες, η οποία συντελεί στην προσωπική ανάπτυξη και ολοκλήρωση του ανθρώπου (“e- Περιοδικό Επιστήμης & Τεχνολογίας e-Journal of Science & Technology (e-JST),” 2020).

Η καλλιέργεια της κριτικής σκέψης των φοιτητών θεωρείται ένα από τα σημαντικότερα μαθησιακά αποτελέσματα που οφείλει να επιτύχει η πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Χωρίς αυτήν είναι δύσκολο να αναπτυχθούν καινοτόμες ιδέες που θα βοηθήσουν στην κατανόηση και στην προσπάθεια βελτίωσης των κοινωνικών, πολιτικών, οικονομικών, εκπαιδευτικών και άλλων προβλημάτων που κυριαρχούν στη σύγχρονη εποχή. Η έννοια της κριτικής σκέψης έχει μελετηθεί και οριστεί από πολλούς ερευνητές και συγγραφείς, αποδεικνύοντας το έντονο επιστημονικό ενδιαφέρον γύρω από αυτήν (Adeyemi, 2012).

Σύμφωνα με τον Bloom, η έννοια της κριτικής σκέψης παραλληλίζεται με αυτή της αξιολόγησης και προϋποθέτει την ικανότητα για αφαιρετική σκέψη και οργάνωση των πληροφοριών. Με άλλα λόγια, η κριτική σκέψη σχετίζεται με τη «λογική σκέψη», ωστόσο, δεν ταυτίζονται (Categorization, 2001). Από την άλλη, ο Ennis την χαρακτηρίζει ως ορθολογική-στοχαστική και τη συνδέει με την ικανότητα λήψης αποφάσεων από το άτομο για το τι θα πράξει ή για το τι θα πιστέψει (Ennis, 1985). Ο Paul (1990) συμπληρώνει στα παραπάνω ότι δεν είναι μόνο μία μορφή σκέψης αλλά η αυτοβελτίωση της σκέψης μέσα από την ταυτόχρονη και συνεχή διαδικασία αξιολόγησής της.

Είναι απαραίτητο να προωθείται και να επιδιώκεται από την εκπαίδευση, άρα και από τα πανεπιστημιακά ιδρύματα, η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης για διάφορους λόγους. Αρχικά, αυτή αποτελεί βασική προϋπόθεση για να καταστεί ο εκπαιδευόμενος αυτόνομος. Επιπλέον, προκειμένου το άτομο να αποκτήσει έγκυρη γνώση, η οποία έχει πρακτική αξία, οφείλει να έχει τη δυνατότητα λογικής ανάλυσης των δεδομένων, ιδιαίτερα όταν αυτά είναι ελλιπή και αντιφατικά. Η κοινωνία αλλάζει με ταχύτατους ρυθμούς και οι απαιτήσεις της αυξάνονται, με αποτέλεσμα να χρειάζεται να εκπαιδεύσει το άτομο ώστε να αντιλαμβάνεται μόνο του τις καταστάσεις που προκύπτουν και να βρίσκει τις πλέον πρόσφορες λύσεις. Στη συγκριμένη περίπτωση, μια ανεπτυγμένη κριτική σκέψη θα συντελέσει στην ανάλυση των πολύπλοκων και συχνά ασαφών δεδομένων μιας κατάστασης, αναζητώντας παράλληλα συμπληρωματικά στοιχεία, εξετάζοντας εναλλακτικές λύσεις και προβαίνοντας σε συνειδητές επιλογές (Vonwright, 1992).

Επιπλέον, το πανεπιστήμιο μπορεί να καταστεί δημιουργός κριτικής σκέψης, εάν συνδέεται με την ερευνητική προσπάθεια των καθηγητών και εάν υπάρχει μια σχέση εποικοδομητικής επικοινωνίας και αλληλεγγύης μεταξύ φοιτητών και των διδασκόντων. Η πανεπιστημιακή παιδεία δεν συνίσταται στην απλή απόκτηση γενικών γνώσεων και δεξιοτήτων αλλά στην πνευματική άσκηση και ολοκλήρωση του δυναμικού του κάθε φοιτητή. Η κριτική σκέψη και η ικανότητα λήψης μιας απόφασης για την ορθότητα ή μη μιας λύσης συμβάλλουν στην προσαρμογή των αποφοίτων στο μεταβαλλόμενο κοινωνικό περιβάλλον και στη δημιουργική απόκτηση των νέων γνώσεων τεχνολογίας. Τέλος, σε μια δημοκρατική κοινωνία οι πολίτες οφείλουν να κρίνουν και να αξιολογούν τις πληροφορίες που τους παρέχονται ως προς την αξιοπιστία και την εγκυρότητά τους (Γέμτος, 2015).

Τεχνικές ενίσχυσης της κριτικής σκέψης

Όπως έχει αναφερθεί, στη φοιτητοκεντρική προσέγγιση, η ενεργητική συμμετοχή των φοιτητών διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο στη μαθησιακή διαδικασία και στην επίτευξη των προσδοκώμενων αποτελεσμάτων και, κυρίως, στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης. Αντιθέτως, η παραδοσιακή διδασκαλία με τον καθηγητή κυρίαρχο της διαδικασίας, υποσκάπτει κάθε προσπάθεια που στοχεύει στην ανάπτυξη γνωστικών και μεταγνωστικών δεξιοτήτων (Serin, 2018). Παρακάτω θα αναλυθούν μερικές από τις

μεθόδους της φοιτητοκεντρικής προσέγγισης που μπορούν να ενισχύσουν την κριτική σκέψη των φοιτητών.

Η συνεργατική μάθηση με την ύπαρξη κοινών εργασιών (project) σε ομάδες συνιστά μια αποτελεσματική στρατηγική ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και της αυτοπεποίθησης των φοιτητών. Η ομαδική εργασία, η συνεργασία και η αλληλεπίδραση μεταξύ των εκπαιδευόμενων σε όλη τη διάρκεια του project συμβάλλουν στην επέκταση των ικανοτήτων και των δεξιοτήτων τους. Απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη των στόχων αυτών είναι τα «projects», στα οποία συμμετέχουν οι φοιτητές ενεργά, να ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντά τους και να σχετίζονται με το Πρόγραμμα Σπουδών τους. Στην περίπτωση αυτή, οι διδάσκοντες πέρα από την παροχή πληροφοριών επιδιώκουν την ανάπτυξη των εσωτερικών κινήτρων των φοιτητών σχετικά με το αντικείμενο μάθησης και της σύνδεσής του με την καθημερινή ζωή. Με άλλα λόγια, τα «projects» εστιάζουν στη μάθηση παρά στην ανάκληση πληροφοριών (Boudersa & Hamada, 2015).

Παράλληλα, η αξιοποίηση μελετών περίπτωσης, όπου ο διδάσκων προβάλλει ένα θέμα χωρίς να προκαταβάλει τους φοιτητές λέγοντας την άποψή του και μέσα από διερευνητικές και ανοικτές ερωτήσεις τους ωθεί να καταλήξουν σε δικά τους συμπεράσματα, αποτελεί μια εποικοδομητική μέθοδο διδασκαλίας (e- Περιοδικό Επιστήμης & Τεχνολογίας e-Journal of Science & Technology (e-JST), 2020).

Προκειμένου οι εκπαιδευόμενοι να λαμβάνουν ορθολογικές αποφάσεις για διάφορες καταστάσεις, απαιτείται εξάσκηση με πολλά διλήμματα, λογικά και παράλογα επιχειρήματα. Η αποτελεσματική διδασκαλία με στόχο την ενίσχυση της κριτικής σκέψης επικεντρώνεται στην αιτιολόγηση των απόψεων και όχι απλώς στις σωστές απαντήσεις και έχει ως σημείο αναφοράς θέματα που είναι οικεία και ενδιαφέροντα για τους εκπαιδευόμενους. Με λίγα λόγια, το μαθησιακό περιβάλλον είναι απαραίτητο να στοχεύει στη δημιουργία κριτικού πνεύματος, το οποίο θα προτρέπει τους εκπαιδευόμενους να θέτουν υπό αμφισβήτηση και να εξετάζουν τη δική τους σκέψη για τυχόν λογικές ανακολουθίες ή σφάλματα (Slavin, 2006).

Μια άλλη τεχνική ενίσχυσης της κριτικής σκέψης είναι η «δομημένη αντιπαράθεση» ή αλλιώς «δομημένη διαμάχη» (structural controversy). Αυτή νοείται ως τύπος ακαδημαϊκής διαμάχης, που προκύπτει όταν οι ιδέες, οι πληροφορίες, τα

συμπεράσματα, οι θεωρίες και οι απόψεις ενός φοιτητή δεν συμβαδίζουν με κάποιου άλλου, αλλά και οι δύο πλευρές επιθυμούν τη συμφωνία και τη θεωρούν σημαντικό μέσο για την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης (Johnson & Johnson, 1991).

Επιπρόσθετα, η ταξινομία του Bloom αποτελεί μια δημιουργική μέθοδο κατασκευής μαθησιακών στόχων, η οποία ακολουθεί τη διαδικασία της σκέψης. Ειδικότερα, ο Bloom ανέφερε έξι γνωστικά πεδία: Γνώση, Κατανόηση, Εφαρμογή, Ανάλυση, Σύνθεση, Αξιολόγηση. Εκτείνονται από τις βασικές δεξιότητες, «Γνώση», στο υψηλότερο επίπεδο, «Αξιολόγηση». Η διάκριση που πραγματοποιείται ανάμεσα σε υψηλής και χαμηλής τάξης δεξιότητες συντέλεσε στη συνειδητοποίηση της ανάγκης να προωθηθεί η κριτική σκέψη. Στόχος, λοιπόν, της εκπαίδευσης οφείλει να είναι η παροχή κινήτρων στους εκπαιδευόμενους, ώστε από τις Χαμηλότερης Τάξης Γνωστικές Δεξιότητες (μνήμη-κατανόηση) να αποκτήσουν Υψηλότερης Τάξης Γνωστικές Δεξιότητες (εφαρμογή-ανάλυση). Αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω διαδραστικών και συνεργατικών μαθησιακών ευκαιριών, με χρήση κυρίως της τεχνολογίας της πληροφορίας (ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, χρήση διαδικτύου εντός και εκτός αίθουσας) που συμβάλλουν στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, συγκεντρώνοντας και αναλύοντας το απαιτούμενο υλικό, αλλά και της ευελιξίας τους στην προσαρμογή της διαδικασίας της μάθησής τους (ESU, 2010; Holland, 2010). Μάλιστα, οι Casagrand και Semsar υλοποίησαν μια έρευνα το 2017 χρησιμοποιώντας την ταξινομία του Bloom ως εργαλείο στην αξιολόγηση και ποσοτικοποίηση του επιπέδου δεξιοτήτων των φοιτητών τους. Διαπίστωσαν ότι μέσω των κατάλληλων αλλαγών στη διδασκαλία βελτίωσαν τις ικανότητες υψηλού επιπέδου των φοιτητών.

Η σημασία του ρόλου του εκπαιδευτικού σε όλα τα παραπάνω δεν μπορεί να παραλειφθεί. Από αυτόν εξαρτάται ποιες τεχνικές μάθησης θα χρησιμοποιηθούν και πώς θα εφαρμοστούν ώστε να ενισχυθεί η κριτική σκέψη των εκπαιδευόμενων. Η δημιουργία δραστηριοτήτων και βιωματικών ασκήσεων σε ομάδες, οι προσομοιώσεις, η εκμάθηση τεχνικών είναι μερικά παραδείγματα για την αποτελεσματικότερη εκπαίδευσή τους. Τα οφέλη που δημιουργούνται από αυτές τις τεχνικές μάθησης υπερέχουν από την παραδοσιακή μάθηση (καθ' έδρας), διότι ισχυροποιείται η κρίση των εκπαιδευόμενων, η ανταλλαγή απόψεων και η διδασκαλία μέσα από τα λάθη και τις αστοχίες (e- Περιοδικό Επιστήμης & Τεχνολογίας e-Journal of Science & Technology (e-JST), 2020).

Επιδράσεις της φοιτητοκεντρικής μάθησης στην κριτική σκέψη

Δεδομένου του σημερινού πλαισίου της Ανώτατης Εκπαίδευσης στην Ευρώπη, τα οφέλη στους εκπαιδευόμενους, στους διδάσκοντες αλλά και στα πανεπιστημιακά ιδρύματα είναι πολλά, όταν πραγματοποιείται ορθή εφαρμογή της φοιτητοκεντρικής προσέγγισης στη μάθηση. Έχει ιδιαίτερη σημασία, όμως, να τονιστούν οι επιδράσεις της προσέγγισης αυτής στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των φοιτητών, η οποία είναι απαραίτητη για την αξιολόγηση των μαθημάτων των Προγραμμάτων Σπουδών, για την τεκμηρίωση των απόψεών τους και για τον έλεγχο της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας των πηγών πληροφόρησης (Shahrazad et al., 2010).

Κατά την είσοδο τους, λοιπόν, στην πανεπιστημιακή κοινότητα, οι φοιτητές διαμορφώνουν σε μεγάλο βαθμό τις γνώσεις, τις ικανότητες και τις δεξιότητές τους σχετικά με διάφορα θέματα και καταστάσεις. Η φοιτητοκεντρική προσέγγιση αποσκοπεί στην παροχή δεξιοτήτων σε αυτούς, που θα τους φανούν χρήσιμες στην καθημερινή και επαγγελματική τους ζωή αλλά και στην καλλιέργεια της αυτονομίας τους με επίκεντρο πάντα τις διαφορετικές ανάγκες και επιθυμίες τους. Συγκεκριμένα, μέσω αυτής οι φοιτητές μετατρέπονται σε «πρωταγωνιστές» της μαθησιακής διαδικασίας και οι διδάσκοντες αναλαμβάνουν καθοδηγητικό ρόλο, προτρέποντας τους πρώτους να σκέφτονται αυτόνομα. Ως αποτέλεσμα της ενθάρρυνσης αυτής, οι εκπαιδευόμενοι μπορούν να βελτιώσουν την αναλυτική και κριτική τους σκέψη νωρίτερα από τον προσδοκώμενο χρόνο. Οι διδάσκοντες, επίσης, μπορούν να συζητήσουν μαζί τους και να εισακούσουν τις διαφορετικές απόψεις τους. Η αύξηση της συνεργασίας μεταξύ των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία και η αξιολόγηση των αντιλήψεών τους συντελούν στην επίτευξη των επιδιωκόμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων. Αμοιβαία αλληλεξάρτηση και σεβασμός πρέπει να χαρακτηρίζουν τη σχέση φοιτητή-καθηγητή. Ένα άλλο θετικό στοιχείο της όλης διαδικασίας είναι η συμμετοχή των φοιτητών σε ερευνητικές εργασίες λόγω της ανάπτυξης της αυτοπεποίθησής τους και των μεταγνωστικών δεξιοτήτων τους. Όλα αυτά οδηγούν στην είσοδο όλο και περισσότερων μελών στην ακαδημαϊκή κοινότητα. Τα άτομα αυτά μπορεί να είναι οι επόμενοι εκπαιδευτικοί, οπότε κρίνεται απαραίτητο να αποκτήσουν τα κατάλληλα εφόδια (ESU, 2010).

Εκπαιδευτικές πρακτικές, όπως η εφαρμογή της ταξινομίας του Bloom στα Προγράμματα Σπουδών των πανεπιστημίων, αναδεικνύουν τη σπουδαιότητα της

φοιτητοκεντρικής προσέγγισης στην προώθηση διαφορετικών στυλ μάθησης. Συγκεκριμένα, η ταξινομία του Bloom συντελεί στη δημιουργία μαθησιακών εμπειριών, οι οποίες προωθούν κονστρουκτιβιστικές προσεγγίσεις στη μάθηση με έμφαση στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης. Αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο προγραμματισμού και εφαρμογής της φοιτητοκεντρικής προσέγγισης, καθώς παρέχει στους διδάσκοντες μια «ακριβή γλώσσα» για τη συγγραφή των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων για κάθε μάθημα του Προγράμματος Σπουδών.

Η φοιτητοκεντρική προσέγγιση, σε αντίθεση με την καθηγητοκεντρική, μέσω της ενεργητικής συμμετοχής των σπουδαστών ενθαρρύνει μια βαθύτερη μάθηση με διατήρηση της γνώσης. Παρουσιάζονται περισσότερα κίνητρα μάθησης, καθώς τα μαθήματα ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντά των φοιτητών και χρησιμοποιούνται καινοτόμες τεχνικές μάθησης. Επιπρόσθετα, οι φοιτητές ελέγχουν τη διαδικασία της μάθησης καθιστάμενοι αυτόνομοι και καλύτερα προετοιμασμένοι για τη μετέπειτα πορεία τους. Απόρροια των παραπάνω είναι η απόκτηση χρήσιμων δεξιοτήτων, όπως η ομαδικότητα, η αποτελεσματική προφορική και γραπτή επικοινωνία, η ιεράρχηση των καθηκόντων και η αναλυτική σκέψη (Bronowski, n.d.).

Η φοίτηση σε ένα πανεπιστημιακό ίδρυμα όπου ακολουθείται η φοιτητοκεντρική μάθηση βοηθάει τους σπουδαστές να συνδέσουν τη θεωρία, τη γνώση και τις δεξιότητες που θα αποκτήσουν μέσω ποικίλων και ευέλικτων τρόπων υλοποίησης των προγραμμάτων σπουδών (εξ αποστάσεως, e-learning). Τέλος, οι φοιτητές δύνανται να διαμορφώσουν το προσωπικό τους ευέλικτο πρόγραμμα, το οποίο θα ανταποκρίνεται στις δυνατότητές τους και να αναπτύξουν την κριτική τους σκέψη, αναλύοντας το απαιτούμενο υλικό (ESU, 2010).

Συμπεράσματα

Η μετατόπιση του κέντρου ενδιαφέροντος προς την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης εντοπίζεται τόσο στην εκπαιδευτική πολιτική των δυτικών χωρών όσο και στα Προγράμματα Σπουδών των πανεπιστημιακών και ερευνητικών ιδρυμάτων. Πολλοί ερευνητές ασχολήθηκαν με το συγκεκριμένο θέμα, με αποτέλεσμα να θεωρούν την κριτική σκέψη ως αναγκαίο στοιχείο της εκπαίδευσης το οποίο, ιδανικά, μπορεί να βελτιώσει τον τρόπο διδασκαλίας και μάθησης των φοιτητών. Κατά τις τελευταίες

δεκαετίες, παρατηρούνται αυξανόμενες προσπάθειες ανάλυσης της κριτικής σκέψης ως εκπαιδευτικού σκοπού από οποιονδήποτε άλλο (Χατζηκυριάκου, 2013).

Η σύνδεση της εκπαίδευσης με την κοινωνία της γνώσης, η οποία χαρακτηρίζεται από την τεχνολογική έκρηξη, την παγκοσμιοποιημένη οικονομία και τη διόγκωση της πληροφορίας, δημιούργησε πολλές αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων (ΕΕ, 1996). Προκειμένου το πανεπιστήμιο να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις της παγκόσμιας αγοράς εργασίας, να βελτιώσει τις δυνατότητες απασχόλησης και να εφοδιάσει τους φοιτητές με τις απαραίτητες γνώσεις, ικανότητες και δεξιότητες, οφείλει να προωθεί μια φοιτητοκεντρική προσέγγιση στη μάθηση. Σκοπός, λοιπόν, της παρούσας μελέτης ήταν να αναδείξει πώς η φοιτητοκεντρική προσέγγιση με τις διάφορες πρακτικές και μεθόδους της μπορεί να συντελέσει στην ανάπτυξη κυρίως της κριτικής σκέψης των φοιτητών σε αντίθεση με την καθηγητοκεντρική προσέγγιση, όπου παρατηρείται μια στείρα μεταφορά γνώσεων από τους διδάσκοντες.

Αρχικά, αναφέρθηκε ότι η φοιτητοκεντρική προσέγγιση χαρακτηρίζεται από την ενεργή συμμετοχή των φοιτητών στη διαδικασία της μάθησης, η οποία κυριαρχείται από ανακαλυπτικές τεχνικές στοχεύοντας στην ανάπτυξη της αυτονομίας και της κριτικής τους ικανότητας. Με αυτό τον τρόπο, οι φοιτητές ανακαλύπτουν μόνοι τους τη γνώση και ελέγχουν τη μαθησιακή τους εμπειρία. Ο διδάσκων αλληλεπιδρά με αυτούς, συνεργάζεται μαζί τους και εστιάζει στα μαθησιακά αποτελέσματα, δηλαδή στο πώς ο φοιτητής συνδέει τη θεωρία με την πράξη. Αποτελεί τον καταλύτη της μαθησιακής διεργασίας αφού είναι εκείνος που καθοδηγεί, ενθαρρύνει και υποστηρίζει τις προσπάθειες των φοιτητών. Η ενίσχυση των κινήτρων των φοιτητών, η αυτοαξιολόγηση, η συνεργασία σε ομάδες, είναι μερικά άλλα σημαντικά χαρακτηριστικά της προσέγγισης αυτής (Πιαλόγλου, 2018).

Είναι σαφές ότι ο εκπαιδευόμενος στη φοιτητοκεντρική προσέγγιση είναι περισσότερο δραστήριος και αυτόνομος σε αντίθεση με την καθηγητοκεντρική, όπου έχει παθητικό ρόλο. Στη δεύτερη περίπτωση, μάλιστα, οι φοιτητές δεν έχουν γνώμη για τον εκπαιδευτικό σχεδιασμό και οφείλουν να αποστηθίζουν πληροφορίες, με αποτέλεσμα να μην αναπτύσσουν την κριτική τους ικανότητα. Έτσι, λοιπόν, η φοιτητοκεντρική μάθηση καθίσταται η πιο κατάλληλη για την καλλιέργεια αναλυτικής, σύνθετης και αυτόνομης σκέψης, η οποία θα βοηθήσει στη λήψη αποφάσεων για την

επίλυση προβλημάτων. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η προσέγγιση αυτή εστιάζει στη μάθηση και όχι στο περιεχόμενο (Serin, 2018).

Για να ικανοποιηθούν οι διαφορετικές ανάγκες και επιθυμίες των φοιτητών, πρέπει να εφαρμόζεται μια ευρεία ποικιλία εκπαιδευτικών προγραμμάτων και διδακτικών μεθόδων. Υπάρχουν διάφορες τεχνικές μάθησης που μπορούν να ενισχύσουν την κριτική ικανότητα των φοιτητών. Οι εργασίες σε ομάδες (project), οι μελέτες περίπτωσης, η χρήση της τεχνολογίας της πληροφορίας, οι προσομοιώσεις, οι βιωματικές ασκήσεις, η δομημένη αντιπαράθεση και η κατασκευή των μαθησιακών στόχων με βάση την ταξινόμια του Bloom είναι μερικά από τα παραδείγματα που αναφέρθηκαν στην παρούσα μελέτη. Όλα τα παραπάνω αποτελούν περιπτώσεις της φοιτητοκεντρικής προσέγγισης και δημιουργούν ένα μαθησιακό περιβάλλον, όπου ο φοιτητής δεν ανακαλεί, μόνο γνώσεις, αλλά τις συνθέτει, τις αναλύει και τις ελέγχει.

Εν κατακλείδι, καθίσταται σαφές ότι οι επιδράσεις της φοιτητοκεντρικής μάθησης στην ανάπτυξη των κριτικών δεξιοτήτων του φοιτητή είναι ιδιαίτερα σημαντικές. Με άλλα λόγια, είναι σαφές ότι αυτή αποσκοπεί στην κατάλληλη προετοιμασία των εκπαιδευόμενων για την κοινωνική και επαγγελματική τους πορεία, παρέχοντας τους τις απαραίτητες γνώσεις, τις ικανότητες και τις δεξιότητες, εστιάζοντας στην ισχυροποίηση της κρίσης τους. Μέσω της προσέγγισης αυτής, λοιπόν, αυξάνεται η αυτοπεποίθηση των φοιτητών, η πρωτοβουλία τους, η αυτονομία τους αλλά και οι κριτικές τους δεξιότητες, δημιουργώντας έτσι, και πολίτες με ενισχυμένη δημοκρατική συνείδηση. Ωστόσο, τα παραπάνω οφέλη της φανερώνονται μόνο όταν υπάρχουν οι κατάλληλες συνθήκες και υποδομές (ESU, 2010).

Αναφορές

- Adeyemi, S. B. (2012). Developing Critical Thinking Skills in Students : A Mandate for Higher Education in Nigeria. *European Journal of Educational Research*, 1(2): 155–161.
- Ahmed, A. K. (2013). Teacher-Centered Versus Learner-Centered Teaching Style. *Journal of Global Business Management*, 9(1): 22–34.
- Barak et al. (2007). Purposely Teaching for the promotion of Higher Thinking Skill: A Case of Critical Thinking. *Research in Science Education*, 37(4): 353-369.
- Bologna Process. (2009). The Bologna Process 2020- The European Higher Education

- Area in the new decade. Leuven and Louvain-la-Neuve.
- Boudersa, Nacera & Hamada, Hacene. (2015). Student-Centered Teaching Practices: Focus on The Project-Based Model to Teaching in the Algerian High-School Contexts. *Arab World English Journal*, Bejaia University International Conference Proceedings: 25-41.
- Γέμτος, Π. (2015). Πανεπιστήμια, επιστήμη και ελεύθεροι θεσμοί. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 17: 289-306. doi:<https://doi.org/10.12681/sas.507>.
- Condelli, L., & Wrigley, H. S. (2009). What works for adult literacy students of English as a second language? In S. Reder & J. Bynner (Eds.), *Tracking adult literacy numeracy skills: Findings from longitudinal research*. New York and London: Routledge.
- Copeland, M. (2005). *Socratic circles: Fostering critical and creative thinking in middle and high school*. Portland, ME: Stenhouse.
- ECTS USERS' GUIDE (2015). <http://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/06/ECTSusers-guide.pdf>.
- ESU, EI. (2010). Student Centered Learning - Toolkit for Students, staff and higher education institutions. Brussels: The European Students' Union; Education International;. Ανάκτηση 1/2020, από http://www.wusaustria.org/files/docs/SCL_toolkit_ESU_EI.pdf.
- EHEA. (2017). Ανάκτηση από European Higher Education Area and Bologna Process: <http://www.ehea.info/>.
- Ennis, R. (1985). *The Ennis Weir Critical Thinking Essay Test*. Midwest publications.
- Ευρωπαϊκή Ένωση, (1996). *Λευκό Βιβλίο για την εκπαίδευση και την κατάρτιση – Διδασκαλία και εκμάθηση: προς την κοινωνία της γνώσης*, ΕΕ, Λουξεμβούργο.
- For, A., & Teaching, I. (n.d.). *Module 2 : Philosophy of Student-Centered Learning (SCL)*.
- Gibbs G (1999). *Assessing more students*. Oxford: Oxford Brookes University.
- Halpern, D. F. (2003) *Thought and knowledge: An introduction to critical thinking*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Hannafin, M.J., Hall, C., Land, S.M., & Hill, J.R. (1994). Learning in open-ended environments: Assumptions, methods, and implications. *Educational Technology*, 34(8): 48-55.
- Hannafin M, Hill J, Land S. (1997). Student-centred learning and interactive

- multimedia: Status, issues and implications. *Contemporary Education*, 68(2): 94-97
- Holland, J. (2010). Cross Discipline Technology Intergration. *International Journal for Cross- Disciplinary Subjects in Education (IJCDSE)*, 1(4): 208-215.
- Jacobs, G. M., & Toh-heng, H. L. (2013). Small Steps Towards Student-Centred Learning. In P. Mandal (Ed.), *Proceedings of the international conference on managing the Asian century* (pp. 55-4). Singapore: Springer.
- Johnson, D. & Johnson, R. (1991). *Collaboration and Cognition. Developing Minds*. Vol.I Alexandria.
- Landsman, J., & Gorski, P. (2007). Countering standardization. *Educational Leadership*, 64(8): 40–41.
- Krassadaki, Evangelia & Grigoroudis, Evangelos & Zopounidis, Constantin & Matsatsinis, Nikolaos. (2019). Η φοιτητοκεντρική μάθηση στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση της Ευρώπης, (September). <https://www.researchgate.net/publication/335792137>.
- Leonard, B. (2018). Student-Centered Collaborative Classrooms and Critical Thinking Skills. Concordia University Irvine: California.
- OECD., (2012). Assessment of higher education learning outcomes (AHELO) <http://www.oecd.org/edu/ahelo>
- Oinam, S. (2017). Student-Centered Approach to Teaching and Learning in Higher Education for Quality Enhancement, *IOSR Journal of Humanities and Social Science*, 22(6): 27–30. <https://doi.org/10.9790/0837-2206132730>
- Paul, R. (1990). *Critical Thinking. What every person needs in a rapidly changing world*. Tomales, CA: Foundation for Critical Thinking.
- Πιαλόγλου, Α. Λ. (2018). Εφαρμογή ιστού για την καταγραφή μαθησιακών αποτελεσμάτων. Πολυτεχνείο Κρήτης.
- Shahrazad, Wan & Wan Sulaiman, Wan Shahrazad & Rahman, Wan. (2010). Relationship between Critical Thinking Dispositions, Perceptions towards Teacher, Learning Approaches and Critical Thinking Skills among University Students. *The Journal of Behavioral Science*, 3(1): 122-133.
- Serin, H. (2019). A Comparison of Teacher-Centered and Student-Centered Approaches in A Comparison of Teacher-Centered and Student-Centered Approaches in Educational Settings. *International Journal of Social Sciences & Educational Studies*, 5(1): 164-167
- Shakouri, N. (2016). Critical Thinking in Higher Education : A Pedagogical Look.

-
- Theory and Practice in Language Studies*, 2(7): 1370-1375.
- Simon B. (1999). *Why no pedagogy in England? In: Leach J, Moon B, Editors. Learners and pedagogy*. London: Sage Publications; 1999.
- Slavin, R. E. (2006). *Εκπαιδευτική Ψυχολογία: Θεωρία και Πράξη* (Ε. Εκκεκάκη), Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο.
- Tabulawa R. (2003). International aid agencies, learner-centred pedagogy, and political democratization: A critique. *Comparative Education*, 39(1): 7-26.
- Vonwright, J. (1992). «Reflection on Reflection». *Learning and Instruction*. 2(1):123-137.
- Χατζηκυριάκου, Ι. (2013). *Η καλλιέργεια της κριτικής σκέψης των μαθητών στις κοινωνικές επιστήμες με την αξιοποίηση του διαδικτύου: μια μελέτη περίπτωσης* (μη δημοσιευμένη μεταπτυχιακή διατριβή). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης